

The Development of Learning Processes for Developing Social and Life Skills of a Core - Team Youth Group in Lamsin Sub-district, King Amphoe Srinagarindra, Phatthalung Province

Wilairat Yamchoho¹, Jawanit Kittitornkool² and Chanisada Chosook³

¹**M.Sc.(Environmental Education), Environmental Officer,
Natural Resources and Environmental Office, Suphan Buri Province,
E-mail: yamchoho@gmail.com**

²**Ph.D.(Development Studies), Assistant Professor,
Faculty of Technology and Environment,**

³**Ph.D.(Urban Environmental Management), Lecturer,
Faculty of Environmental Management,
Prince of Songkla University**

Abstract

This action research aims to develop learning processes for the development of social and life skills of the core-team youth at Lamsin Sub-district, King Amphoe Srinagarindra, Phatthalung Province; and to study the outcomes, as well as factors facilitating and obstructing the processes. The target group is comprised of 42 core youths with the age of 12-20 years selected with certain criteria, particularly those who volunteered to participate and develop themselves. The qualitative research methods entail participant observation, interview, brain storming, and focus group; together with quantitative research methods, including pre- and post-test assessments of social and life skills. The data analysis is based on descriptive statistics. The development of the learning processes is comprised of the following five steps: 1) a survey of the youth's problems and needs, 2) an orientation of the core-team youth group, 3) planning and preparing the learning activities, 4) the implementation, and 5) a wrap-up, as well as the assessment and follow-up of the youth's development. Beginning with the activities for developing self-understanding, then linking to the understanding about the society, the twelve activities were organized for the integrative development of three social and life skills: self awareness, self esteem and empathy skills, respectively. Factors facilitating the learning processes are: the community capital, active participation in the research process of the research team members and its alliance, potential of the facilitators. Obstructing factors are: the youth's responsibility, the researcher's limitation in terms of personality, language and communication, and urban influence into the community.

Keywords: core-team youth, development, learning processes, Phatthalung, social and life skills

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

วิลัยรัตน์ แยมจ่อหอ¹, เยาวนิจ กิตติธรรกุล² และชนิษฐา ชุสุข³

¹วท.ม.(สิ่งแวดล้อมศึกษา), นักวิชาการสิ่งแวดล้อม,

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสุพรรณบุรี

E-mail: yamchoho@gmail.com

²Ph.D.(Development Studies), ผู้ช่วยศาสตราจารย์,

คณะเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม,

³Ph.D.(Urban Environmental Management), อาจารย์,

คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม,

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตลอดจนศึกษาผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้น และปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง กลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12- 20 ปี จำนวน 42 คน ซึ่งใช้เกณฑ์การคัดเลือก จำนวน 10 ข้อ โดยมุ่งเน้นความสมัครใจเข้าร่วมในกระบวนการวิจัย และความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองเป็นหลัก วิธีการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การระดมสมอง การสนทนากลุ่มย่อยและการจัดเวทีการเรียนรู้ และเสริมด้วยวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ การใช้แบบวัดทักษะชีวิตและสังคมก่อนและหลังการเข้าร่วมกระบวนการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน 2) การเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน 3) การวางแผนและเตรียมจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 5) การสรุปผล การประเมิน และติดตามผล กิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม เป็นการพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมเชิงบูรณาการ จำนวน 3 ทักษะ โดยเริ่มต้นจากการเข้าใจตนเองแล้วเชื่อมโยงสู่สังคม ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะด้านความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะด้านการเข้าใจผู้อื่น ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ทุนชุมชน การมีส่วนร่วมของทวิวิจัยและภาคี และความสามารถของวิทยากร และปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการวิจัย คือ ภาระหน้าที่ของแกนนำเยาวชน บุคลิกภาพ ภาษา และการสื่อสารของผู้วิจัย และกระแสสังคมและวัฒนธรรมความเป็นเมือง

คำสำคัญ: การพัฒนา, กระบวนการเรียนรู้, กลุ่มแกนนำเยาวชน, ทักษะชีวิตและสังคม, พัทลุง

บทนำ

เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่มีค่าของประเทศ ที่ควรได้รับความคุ้มครองและพัฒนาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้เน้นการสร้างสังคมและคนที่มีคุณภาพควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยมีการวางแผนพัฒนาคนทุกช่วงทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2547) สอดคล้องกับกระแสพระราชดำริสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2547 ความว่า “เด็กและเยาวชนต้องมีความรู้ การให้การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งผู้ใหญ่ต้องส่งเสริมให้กำลังใจและกระตุ้นเตือนให้เขาเห็นคุณค่าของตนเอง พลังเยาวชนคนหนุ่มสาวเป็นพลังที่ได้เสริมสร้างกิจกรรมและเสียสละส่วนตนที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติมาแล้วในอดีตจากเหตุการณ์ต่างๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย” (ทิพย์พาวร ตันติสุนทร, 2548) ผลการสำรวจสภาวะการณ์เด็กและเยาวชนในประเทศไทยปี 2547-2548 จำนวน 1 แสนคน พบว่า เยาวชนที่มีอายุระหว่าง 18-25 ปี พยายามฆ่าตัวตาย และฆ่าตัวตายสำเร็จ ร้อยละ 29.73 (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2547) ซึ่งจากผลการสำรวจแสดงให้เห็นว่า เยาวชนไทยตกอยู่ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เชื่อมโยงกับการแก้ไขปัญหาอย่างโดดเด่น ขาดความสำนึกรักในตนเอง ขาดการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ไขปัญหาเป็น (ประเสริฐ อยู่สุขสำราญ และคณะ, 2545) สอดคล้องกับข้อมูลจากเอแบคโพลล์ปี 2548 ซึ่งเป็นการสำรวจสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนไทย อายุระหว่าง 12-24 ปี พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมี 8 ประเด็นที่สำคัญ คือ การดื่มสุราและการสูบบุหรี่ การหนีเรียน การเสพยาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การพนัน การใช้ความรุนแรง การติดเกมคอมพิวเตอร์และเกมอินเทอร์เน็ต และการมีค่านิยมฟุ่มเฟือย (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2547)

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นกับเยาวชนไทยมีสาเหตุมาจากความอ่อนแอของสถาบัน

ครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และชุมชน และอิทธิพลของสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาที่มุ่งเน้นการศึกษาแผนใหม่แยกตัวเยาวชนออกจากวิถีชีวิต มุ่งสนองความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจในระบบทุนนิยม ความล้มเหลวของการศึกษา คือ การทำลายความเป็นมนุษย์ ไม่สามารถเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลเพื่อผลิตคนเข้าสู่ระบบการแข่งขัน ส่งผลให้เยาวชนถูกสังคมตำหนิว่าเป็นผู้สร้างปัญหาให้กับสังคมมากที่สุด เยาวชนขาดโอกาสในการแสดงความคิด ถูกปิดกั้นโอกาสต่างๆ จากสังคมขาดเวทีสาธารณะที่ให้เยาวชนพัฒนาศักยภาพของตนเอง ทำให้เยาวชนมีความรู้สึกที่ตนเองไม่มีคุณค่าและขาดความมั่นใจในตนเอง มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น และขาดทักษะในการดำรงชีวิต ทำให้เยาวชนหยุดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมของเยาวชนในสังคมทุกวันนี้ (อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์, 2548)

ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เยาวชนเข้มแข็งขึ้นสามารถพัฒนาปรับปรุงให้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และช่วยให้เยาวชนปรับเปลี่ยนตนเองให้มีพฤติกรรมที่ดีได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะด้านความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะด้านการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับกระแสพระราชดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น หนึ่ง การพัฒนาทักษะทั้งสามด้านนี้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ต่อไป (วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี, 2546)

พื้นที่ในการวิจัย คือ ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มเพื่อก่อตั้งองค์กรภาคประชาชนภายใต้ชื่อว่า “เครือข่ายสินธุ์แพรทอง” ก่อตั้งเมื่อปี 2544 โดยเริ่มต้นจากกลุ่มออมทรัพย์ที่มีการรวมตัวกันสะสมเงินเป็นรายเดือนของทั้ง 9 หมู่บ้านในตำบลลำสินธุ์ มีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงแก่ชีวิตและทรัพย์สิน สร้างชุมชนเข้มแข็ง

และเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนโดยใช้วิถีแห่งคุณธรรมในการดำเนินงาน และมีระบบการจัดการที่ดี ก่อให้เกิดผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น เช่น โครงการแก้ไขปัญหาคาชาความยากจน โครงการโรงเรียนผู้นำ โครงการครอบครัวต้นแบบ และโครงการโรงเรียนเกษตรกร เป็นต้น (วิทยาลัยการจัดการทางสังคมภาคใต้, 2549) นอกจากนี้ เครือข่ายสิทธิแพรทอญยังเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับองค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้ เครือข่ายสิทธิแพรทอญร่วมกับแกนนำชุมชนทุกภาคส่วนจัดทำแผนแม่บทชุมชน (พ.ศ.2547-2550) เพื่อการผลักดันชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน แผนแม่บทดังกล่าวมีแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญในการเกิดกลุ่มแกนนำเยาวชนภายในชุมชนขึ้นมาอย่างเป็นรูปธรรม (อุทัย บุญดำ (สัมภาษณ์) 22 กันยายน 2549)

ชุมชนลำสินธุ์มีกลุ่มแกนนำเยาวชน จำนวน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษ์น้ำตกโตนแพรทอญ กลุ่มต้นกล้าลำสินธุ์ และกลุ่มเยาวชนถึงแดง ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และมีกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองบ้าง แต่เนื่องจากสภาพปัญหาของสังคม กระแสของสังคมทุนนิยม และสภาพของพื้นที่เป็นเขตชานเมือง กระแสความเป็นเมืองจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของเยาวชนในด้านลบเป็นอย่างมาก แกนนำชุมชนท่านหนึ่ง กล่าวว่า “เยาวชนมีปัญหาคาชาสุขภาพเสพติด มีค่านิยมด้านการแต่งกายที่ทันสมัยและล่อแหลมต่อการลวงละเมิดทางเพศ การบริโภคแบบวัตถุนิยม การทะเลาะวิวาท การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การขาดคุณธรรมและจริยธรรม และการขาดความตระหนักต่อคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น” จากสภาพของปัญหาที่ได้กล่าวมาสอดคล้องกับความคิดเห็นของแกนนำเครือข่ายสิทธิแพรทอญ ที่ว่า “แกนนำเยาวชนจะเลยการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ขาดความสนใจในกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้น การมีพฤติกรรมติดเพื่อนและการหลงใหลไปตามกระแสสังคมมากขึ้น

การพูดจากร้าวร้าว และการแต่งกายที่ไม่เหมาะสมกับโอกาสและสถานที่” พฤติกรรมเหล่านี้ เป็นผลมาจากการขาดสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นทักษะชีวิตและสังคมในระดับพื้นฐานที่ลบลื่อนหายไปจากแกนนำเยาวชน รวมทั้งการมีภาระหน้าที่ในการเรียนและภาระทางบ้านมากขึ้น ทำให้ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ ผู้ปกครองไม่ไว้วางใจในตัวบุตรหลานและลักษณะกิจกรรมที่จัดขึ้นภายใต้หน่วยงานผู้สนับสนุนกลุ่มแกนนำเยาวชนทั้ง 3 กลุ่ม ทำให้การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ขาดความต่อเนื่องและหยุดชะงัก

การทำวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในด้านทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะพื้นฐาน อันได้แก่ ทักษะด้านความตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง ทักษะด้านความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะด้านการเข้าใจผู้อื่นของกลุ่มแกนนำเยาวชน นอกจากนี้ ทีมวิจัยมีความคาดหวังให้โครงการวิจัยนี้เป็นปัจจัยสนับสนุนให้แกนนำเยาวชนได้มีโอกาสพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมในระดับพื้นฐานอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น จึงได้สนับสนุนให้แกนนำเยาวชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน โดยมีทีมวิจัยคอยเป็นที่ปรึกษาและช่วยสนับสนุนตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อศึกษาผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว และสามารถประยุกต์กระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาแกนนำเยาวชนเป้าหมายอื่นๆในชุมชนให้สามารถเชื่อมประสานการทำงานร่วมกับแกนนำชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

การวิจัยครั้งนี้มุ่งตอบคำถามในการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ควรเป็นอย่างไร

2. ผลเบื้องต้นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน ตำบลลำสินธุ์เป็นอย่างไร

3. ปัจจัยใดบ้างที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิต และสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์

2. ศึกษาผลเบื้องต้นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์

3. ศึกษาปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์

ขอบเขตการวิจัย

พื้นที่ศึกษา คือ ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ เยาวชนในตำบลลำสินธุ์ มีอายุระหว่าง 12-20 ปี จำนวน 9 หมู่บ้าน จำนวน 42 คน โดยใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกแกนนำเยาวชนที่มีคุณสมบัติ 10 ข้อ ได้แก่ 1) มีอายุระหว่าง 12-20 ปี 2) เป็นเยาวชนในตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง 3) มีสุขภาพแข็งแรง สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ 4) ไม่จำกัดวุฒิการศึกษา 5) มีใจอาสาสมัครในการทำงานเพื่อท้องถิ่นตนเองและสังคม 6) สามารถสละเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ได้ 7) ได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครอง/โรงเรียน/ชุมชน 8) เป็นผู้อยู่ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน 9) มีความต้องการพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น 10) มีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม

ขอบเขตด้านเนื้อหา ประกอบด้วย 1) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น

เป็นสื่อในการพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน โดยใช้แนวคิดจากองค์ประกอบของทักษะชีวิตและสังคมขององค์การอนามัยโลก (1994) เป็นหลัก พร้อมทั้งเอกสารและงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับแผนงานพัฒนาตนเองของกลุ่มแกนนำเยาวชนและวิถีชีวิตของท้องถิ่น 2) การศึกษาผลเบื้องต้นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่เกิดขึ้นกับกลุ่มแกนนำเยาวชนและชุมชนลำสินธุ์ 3) การศึกษาปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยประสานความร่วมมือไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์และสถานีอนามัยลำสินธุ์เข้ามาเป็นภาคีร่วมกับเครือข่ายสินธุ์แพรทองในการพัฒนาแกนนำเยาวชน นอกจากนี้ แกนนำชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ร่วมมือกับผู้วิจัยก่อตั้งทีมวิจัย เพื่อร่วมสนับสนุนและร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ รวมจำนวน 7 คน ซึ่งได้แก่ตัวแทนจากแกนนำเครือข่ายสินธุ์แพรทอง เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสถานีอนามัยลำสินธุ์ ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม ได้มุ่งเน้นการใช้กิจกรรมการเรียนรู้เป็นสื่อกลาง โดยการบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 8 กิจกรรม ซึ่งภายหลังเกิดกิจกรรมเสริมอีก จำนวน 4 กิจกรรม

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย 1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบวัดทักษะชีวิตและสังคม 2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การระดมสมอง แบบสอบถามแกนนำเยาวชน ผู้ปกครอง และแกนนำชุมชน การพูดและเขียนแสดงความรู้สึก ผลงานที่เกิดขึ้นในแต่ละกิจกรรม สมุดบันทึกความดีและชีวิตของข้าพเจ้า สมุดบันทึกรายรับ-รายจ่าย และแบบสรุปการเรียนรู้

กระบวนการวิจัย แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) การเลือกพื้นที่และการค้นคว้าประเด็นวิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง คือ ตำบลลำสินธุ์ ซึ่งมีความพร้อมและเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งพื้นที่หนึ่งในจังหวัดพัทลุง และการค้นคว้าประเด็นในการวิจัยพบว่า ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนากลุ่มแกนนำเยาวชนเพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของแกนนำชุมชนในการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนและเสริมสร้างศักยภาพของแกนนำเยาวชน

2) การค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อออกแบบวิธีการวิจัย และกำหนดกรอบแนวคิดให้มีความเหมาะสมกับวิถีชุมชนและกลุ่มแกนนำเยาวชน

3) การนำเสนอและการปรับปรุงแก้ไขโครงร่างวิจัย

โดยคณะกรรมการที่ปรึกษางานวิจัย และแกนนำชุมชน เพื่อให้มีความสมบูรณ์และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชน

4) การเตรียมการและการเข้าสู่พื้นที่

โดยการแนะนำตัวผู้วิจัยต่อแกนนำชุมชนและการสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เพื่อสร้างความไว้วางใจแก่ชาวชุมชนลำสินธุ์ และเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

5) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน 2) การเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน 3) การวางแผนและเตรียมการจัดกิจกรรม 4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการบูรณาการทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะ จำนวน 12 กิจกรรมด้วยกัน และ 5) การสรุป การประเมิน และการติดตามผล

6) การสรุปและอภิปรายผล

เพื่อสรุปและหาแนวทางในการพัฒนางานวิจัยหรือการนำงานวิจัยไปประยุกต์ใช้ในประเด็นต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัย รวมทั้งการสรุปการเรียนรู้ของผู้วิจัย ข้อเสนอแนะจากการวิจัยและในการทำวิจัยต่อไป เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนลำสินธุ์ แกนนำเยาวชนและชุมชนอื่นๆ ที่ต้องการนำงานวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนต่อไป

ผลการวิจัย

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน

ในภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2548 ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2548 ถึงเดือนเมษายน 2549 ผู้วิจัยเข้าพื้นที่ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ร่วมกับเพื่อนนักศึกษาหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาและสาขาสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม เพื่อศึกษาชุมชนและทำรายงานวิจัยประกอบการเรียน เป็นเวลาทั้งหมด 6 เดือน ส่งผลให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน ในด้านประวัติความเป็นมา สภาพสังคม และวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนลำสินธุ์ อเนก ตลอดจนระยะเวลาที่ผู้วิจัยสัมผัสกับชาวบ้าน เรียนรู้การดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรที่ความเป็นเมือง และศึกษาเรียนรู้กระบวนการทำงานขององค์กรชุมชน ได้แก่ เครือข่ายสินธุ์แพรทอง ซึ่งเป็นองค์กรที่มีความเข้มแข็งระดับหนึ่งในการดำเนินการพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตัวเองได้ ตลอดจนการทำรายงานวิจัย เรื่อง ครอบครัวยุคใหม่ ทำให้ผู้วิจัยได้สัมผัสความเป็นครอบครัวสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดเยาวชนคนรุ่นใหม่ละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด มุ่งหน้าเรียนหนังสือและทำงานในถิ่นไกลบ้าน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ผู้วิจัยค้นพบว่า แกนนำชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาเยาวชนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและทักษะในด้านต่างๆ ในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มแกนนำเยาวชนในชุมชนที่มีความประสงค์ที่จะพัฒนาตนเองเหมือนกัน ทำให้ผู้วิจัยเริ่มต้นศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อพัฒนาเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของเยาวชนในช่วงเวลาต่อมา

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน

ผู้วิจัยเข้าสู่พื้นที่อย่างไม่เป็นทางการอีกครั้ง เพื่อเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน ซึ่งในการดำเนินการต่างๆ นั้น ผู้วิจัยกระทำผ่านแกนนำเครือข่ายสินธุ์แพรทอง และเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ ได้แก่

การแนะนำตัวเองต่อแกนนำชุมชนคนอื่นๆ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การติดต่อกับแกนนำเยาวชนที่มีอยู่ในชุมชน (ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์น้ำตกโดนแพรทอง กลุ่มต้นกล้าลำสินธุ์ และกลุ่มเยาวชนถึงแดง) และเยาวชนในโรงเรียนวัดเกษตรนิคม และรับสมัครเยาวชนทั่วไป (ไม่สังกัดกลุ่มใด ๆ) รวมกลุ่มเป้าหมายในครั้งแรก จำนวน 36 คน และมีเยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมอีก จำนวน 6 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 42 คน ผู้วิจัยสร้างความสัมพันธ์กับแกนนำเยาวชน ครูและผู้ปกครอง เพื่อสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป ความคิดเห็นต่อการพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม และความคาดหวังในการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ และการสัมภาษณ์เยาวชน ผู้ปกครอง แกนนำชุมชน และครูประจำชั้นเกี่ยวกับลักษณะของเยาวชน จุดแข็ง จุดด้อย และข้อจำกัดของเยาวชน ผู้ปกครอง และชุมชน และความคิดเห็นในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนงานพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ความคาดหวังต่อการเข้าร่วมกิจกรรมจากแกนนำเยาวชน ผู้ปกครองและแกนนำชุมชน และข้อเสนอแนะต่างๆ ส่งผลต่อการวางแผนการจัดกิจกรรม และเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมและก่อให้เกิดทักษะชีวิตและสังคม จำเป็นต้องมีความสมดุลและเหมาะสมกับวัย ความต้องการของผู้เรียนและความคาดหวังจากสังคม ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำความคาดหวังก่อนการเรียนรู้ของแกนนำเยาวชน ผู้ปกครอง และแกนนำชุมชนเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยออกแบบวิธีการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลและเกิดรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมในบริบทต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนและเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ผู้วิจัยได้วางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดย

การบูรณาการทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะ มาเชื่อมโยงกันเพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งนี้ ได้ประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ กระบวนการต่างๆ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย วารสาร และบทความ ซึ่งเชื่อมโยงกับบริบทของเยาวชนและชุมชนตำบลลำสินธุ์ เพื่อความสอดคล้องระหว่างรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้กับวิถีชีวิตของชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 12 กิจกรรม โดยการบูรณาการทักษะชีวิตและสังคม ทั้ง 3 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง ทักษะความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้เริ่มต้นจากการรู้จักตนเองก่อนแล้วเชื่อมโยงเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้ชุมชน และสังคมต่อไป ตามลำดับ โดยมีพื้นฐานอยู่บนทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ด้าน

ขั้นตอนที่ 4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 12 กิจกรรม ซึ่งมีความเหมาะสมกับกลุ่มแกนนำเยาวชนและชุมชน ประกอบด้วย กิจกรรมหลัก 8 กิจกรรม และกิจกรรมเสริม 4 กิจกรรม และกำหนดการจัดกิจกรรมอย่างน้อย 1-2 กิจกรรม/เดือน และมีการปรับให้เหมาะสมกับเงื่อนไข เวลา ความพร้อม และสภาพดินฟ้าอากาศของชุมชนตำบลลำสินธุ์ แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน จำนวน 12 กิจกรรม ดังตาราง 1

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน จำนวน 12 กิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1) กิจกรรมหลัก จำนวน 8 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 1 กิจกรรมการรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น

ลักษณะกิจกรรม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกายและจิตใจ ให้รู้เท่าทันตนเอง ตลอดจนการเชื่อมโยงไปสู่การเข้าใจผู้อื่น โดยใช้กิจกรรมต่างๆ เป็นสื่อในการเรียนรู้

ตาราง 1 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม

ทักษะชีวิตและสังคม	กิจกรรมการเรียนรู้	แนวคิดและสาระสำคัญ	กระบวนการเชิงบูรณาการ
1. ทักษะความตระหนักรู้ในตนเอง 2. ทักษะความภาคภูมิใจในตนเอง 3. ทักษะการเข้าใจผู้อื่น	1. การรู้จักตนเองและเข้าใจผู้อื่น 2. แรลลี่เยาวชนอาสา รีกาล่าสินธุ์ พาชวีวิน ห่างไกลเอตส์ 3. ค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของกลุ่มแกนนำเยาวชน 4. เขียนด้วยมือ สือด้วยใจ วิถีชีวิตเมืองลุง 5. สุขสันต์บันเทิงใจ 6. การจัดการมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำเยาวชน	เน้นให้แกนนำเยาวชนตระหนักว่าตนเองมีคุณค่าเท่าเทียมกับผู้อื่น และเราไม่สามารถรู้จักคนเพียงจากสิ่งที่ได้พบเห็นภายนอก ความคิดจิตใจและตัวตนของแต่ละคนมีความแตกต่าง และต่างมีคุณค่าในความเป็นตัวตนของทุกๆ คน เน้นให้แกนนำเยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเอง และให้ความสำคัญในการเป็นผู้สืบทอดเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนต่อไป การฝึกฝนควบคุมความคิดและการกระทำให้อยู่ในสภาพที่มั่นคงในความดีงาม ประกอบด้วยคุณธรรมต่างๆ เช่น ความรัก ความกตัญญู ความเสียสละ และความมีสัมมาคารวะ เป็นต้น การฝึกเขียนอย่างถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ การเขียนบทความ และข่าว ตลอดจนการปรับตัวเข้ากับผู้อื่น เน้นให้แกนนำเยาวชนตระหนักถึงพื้นฐานประสบการณ์ที่หลากหลายของคนทุกคน ทุกความคิดมีคุณค่า และเปิดการเรียนรู้ถึงแง่มุมที่แตกต่างและหลากหลาย คือ หัวใจสำคัญของกิจกรรมนี้ การฝึกพิจารณาหาสาเหตุแห่งปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหาและสิ่งที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้ได้ทางออกของปัญหาที่ดีที่สุด โดยใช้กรณีศึกษา คือ ปัญหาขยะในชุมชน	กระบวนการเรียนรู้โดยการบูรณาการทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะพื้นฐาน เพื่อใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม โดยการเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากตนเองของแกนนำเยาวชนสู่ผู้อื่นและสังคม ขั้นเตรียมการ 1. สำรวจข้อมูล และนำมาวิเคราะห์เพื่อการออกแบบรูปแบบกิจกรรม 2. กระบวนการวางแผนร่วมกันของทีมวิจัย 3. วางรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน 4. ชี้แจงแกนนำเยาวชนและผู้ปกครองรับทราบ 5. การปรับปรุงแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ 6. ติดต่อวิทยากร และจัดเตรียมสถานที่ดำเนินกิจกรรม 7. ประชุมชี้แจงกำหนดการแก่ทีมวิจัย และแกนนำเยาวชน 8. ออกหนังสือเชิญแกนนำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเป็นทางการ ขั้นสรุปผล และการติดตาม 1. การสรุปผลการเรียนรู้โดยทีมวิจัย 2. การประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมที่ผ่านมา

ตาราง 1 แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม (ต่อ)

ทักษะชีวิตและสังคม	กิจกรรมการเรียนรู้	แนวคิดและสาระสำคัญ	กระบวนการเชิงบูรณาการ
	7. สรรค์สร้าง ตามฝัน ด้วยใจเยาวชน	การฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ โดยการใช้จินตนาการ การนำเสนอ แนวคิดใหม่ๆ ผ่านงานศิลปะและการนำเสนอ	3. การติดตามผล โดยการมีส่วนร่วมระหว่างที่มิวิจัยกับแกนนำเยาวชนและผู้ปกครอง เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต พฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น
	8. แปลงเกษตร เยาวชน ห่วงใย สิ่งแวดล้อม	การฝึกทักษะการทำงานเป็นทีมและสร้างความตระหนักรู้ต่อคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4. การประชุมร่วมกันของที่มิวิจัย เพื่อการวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมที่จะจัดขึ้นต่อไป เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
	9. วิทยุชุมชน เยาวชนล้ำสินธุ์	การฝึกใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องตามกาลเทศะ และเป็นการจัดให้แกนนำเยาวชนได้มีประสบการณ์ตรงในการใช้สติปัญญาค้นหาคำตอบอย่างมีระบบ สรุปปัญหาได้ด้วยตนเอง ตลอดจนสามารถเข้าใจในสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง	5. การสรุปผลโดยรวมทั้งหมด
	10. การเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่ม แกนนำเยาวชน	ในการทำงานแต่ละคนมีความสามารถ มีมุมมอง มีประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าสามารถนำศักยภาพความสามารถมาประสานร่วมกัน ก็จะเกิดเป็นพลังกลุ่มได้	
	11. ออมวันละ 1 บาท	การฝึกทักษะการคิดคำนวณสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคำนวณรายรับ-รายจ่ายในแต่ละวันของแกนนำเยาวชน	
	12. การเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน	การฝึกทักษะด้านการใช้อุปกรณ์เทคโนโลยีที่มีความสำคัญในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน	

ผลการดำเนินงาน แกนนำเยาวชนรู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเอง ได้ทำความรู้จักและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีเกิดขึ้นในกลุ่ม กล่าวได้ว่า กิจกรรมนี้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการ และทำให้แกนนำเยาวชนเปิดใจรับ และมีแรงกระตุ้นในการพัฒนาตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 2 แรลลี่เยาวชนอาสาสมัคร ลินธุ์ พาชีวินห่างไกลเอ็ดส์

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้จัดขึ้นต่อเนื่องจากกิจกรรมแรกได้อย่างมีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของที่มิวิจัย กล่าวคือ ในกระบวนการพัฒนาตนเองของแกนนำเยาวชนนั้น มีความจำเป็นต้องพัฒนาและเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวก่อน แล้วจึงพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้ชุมชนโดยใช้แหล่งเรียนรู้และวิทยากรท้องถิ่นที่มีความรู้ความสามารถเป็น

ผู้ดำเนินการและถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ แก่แกนนำเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้รับความรู้ในการป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ ซึ่งเป็นภัยอันตรายสำหรับเยาวชน

ผลการดำเนินงาน นับได้ว่าเป็นการพัฒนาทักษะการตระหนักรู้ในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเองของแกนนำเยาวชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฐานการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ส่งผลต่อทัศนคติในด้านบวกของแกนนำเยาวชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ทราบเรื่องราวของท้องถิ่นตนเองมาก่อน จึงก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในผืนแผ่นดินตนเอง สำหรับลูกหลานแกนนำชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน ก็เกิดความปีติมากขึ้นที่มีบรรพบุรุษเป็นผู้นำและมีความเสียสละต่อชุมชน และฐานสถานีอนามัยลำสินธุ์ แกนนำเยาวชนได้รับความรู้และวิธีป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ ผลการเรียนรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ เสวก สิ้นประเสริฐ (2545) ศึกษาการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เรื่อง ระบบนิเวศของนักเรียนโรงเรียนวัดมะโนรา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น สามารถส่งผลให้พฤติกรรมด้านความรู้คุณธรรม จริยธรรม และทักษะกระบวนการอยู่ในระดับดี เนื่องจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตมากกว่าแหล่งเรียนรู้ภายนอกท้องถิ่น ทั้งยังส่งผลให้เห็นความสำคัญของท้องถิ่นตนเองเพิ่มขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 3 ค่ายพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของกลุ่มแกนนำเยาวชน

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งซึ่งทีมวิจัยมีความคาดหวังให้เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะของแกนนำเยาวชน โดยการเข้าค่ายพัฒนาจิตตั้งใจ และเรียนรู้ธรรมะในการดำรงชีวิต จำนวน 2 คืน 3 วัน

ผลการดำเนินงาน จากการจัดกิจกรรมครั้งนี้สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพสำเร็จตามความคาดหวังของทีมวิจัยคิดเป็นร้อยละ 70 โดยสังเกตได้จากการทำแบบทดสอบ

ก่อน-หลังกิจกรรม การสังเกตพฤติกรรมก่อน ระหว่าง และ การติดตามผลหลังการจัดกิจกรรม แกนนำเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เช่น การลด ละ เลิกการดื่มเหล้า สูบบุหรี่ และการเล่นการพนัน ของแกนนำเยาวชนในหลายๆ คน รวมทั้งการสวดภาวนาการกระทำที่ไม่ดี และให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ปฏิบัติตนในลักษณะเดิมอีกต่อไป เป็นต้น ผลที่เกิดขึ้นดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรืองศักดิ์ ปิ่นประทีป (2547) เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเด็กปฐมวัย ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนปฏิบัติตามหลักศาสนาที่นับถือบนพื้นฐานการเห็นคุณค่าในเอกลักษณ์ความเป็นไทย ด้วยการปลูกฝังอย่างสม่ำเสมอ และผ่านกิจวัตรประจำวัน จะทำให้เด็กและเยาวชนเกิดคุณธรรมและจริยธรรม โดยการสะสมทีละเล็กละน้อย ประเด็นนี้มีนัยยะตรงกับข้อคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543) ที่ว่า

“ในปัจจุบันสังคมไทยเรามีปัญหามากมายที่จะต้องแก้ไข ในเมื่อเป็นสังคมที่มีปัญหาจะต้องแก้ไข เราจะต้องมีจริยธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ก็คือ ผู้รับผิดชอบในการแก้ปัญหาเหล่านั้น เราจะต้องเตรียมให้เขาเป็นผู้พร้อมที่จะแก้ไขปัญหาด้วยการสร้างให้เขามีจริยธรรมประเภทนั้น คือ จริยธรรมที่ทำให้คนเข้มแข็งในการสร้างสรรค์ซึ่งก็จะสำเร็จได้ด้วยนิสัยพัฒนาตน และคุณธรรมฝ่ายบวกที่ต้องเน้นให้มากขึ้นด้วย และการที่เด็กและเยาวชนจะพัฒนาจริยธรรมไปได้ดีนั้น ก็ควรได้อาศัยกัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือหรือประคับประคองด้วยกัลยาณมิตรที่สำคัญที่สุดของเด็กและเยาวชน ก็คือ ผู้ใหญ่ทั้งหลายนั่นเอง”

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 4 เขียนด้วยมือ สื่อด้วยใจ วิถีชีวิตเมืองลุง

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนจากภาคีภายนอกชุมชน คือ เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้ ซึ่งการดำเนินงานร่วมกับภาคีภายนอกชุมชนครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ไหมสุหรี อิศภาค (2548) พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ คือ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกโดยการมีส่วนร่วมในการจัด

กิจกรรมการเรียนรู้ทุกขั้นตอน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทีปกร เกิดกล้า (2549) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการใช้กระบวนการ Appreciation-Influence-Control (AIC) ตำบลคลองท่อมเหนือ จังหวัดกระบี่ พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าไม้ คือ การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชนที่เข้ามาสนับสนุนตลอดกระบวนการวิจัย

ผลการดำเนินงาน แกนนำเยาวชนได้พัฒนาทักษะการเข้าใจผู้อื่น ได้เรียนรู้หลักการทำงานกับผู้อื่นและการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นที่นอกเหนือจากแกนนำเยาวชนในกลุ่มของตนเอง อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายแกนนำเยาวชนให้เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลดีแก่ชุมชนและแกนนำเยาวชนของทั้งสองฝ่าย

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 5 สุขสันต์บันเทิงเรีงใจ

ลักษณะการดำเนินงาน กิจกรรมนี้เป็นค่ายศิลปะ มีการพัฒนาทักษะการวาดภาพด้วยเทคนิคต่างๆ การเขียนกลอนและการแต่งเพลง และการฝึกปฏิบัติการทำตุ๊กตาปูนพลาสเตอร์ ควบคู่กับการศึกษาฐานหน่วยงานบริเวณใกล้เคียง คือ โรงไฟฟ้าห้วยล้าสินธุ์ และการเดินศึกษาเส้นทางธรรมชาติบริเวณน้ำตกโตนแพรทองระยะทาง 3 กิโลเมตร และร่วมกันเก็บขยะบริเวณน้ำตกโตนแพรทอง

ผลการดำเนินงาน กิจกรรมนี้ส่งผลให้แกนนำเยาวชนหลายคนค้นพบความสามารถของตนเองเป็นครั้งแรก มีความสนุกสนานในการเรียนรู้ และแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่เกิดความรู้สึกผ่อนคลายมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 6 การจัดการมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มแกนนำเยาวชน

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้ได้จัดขึ้นโดยการประยุกต์แผนงานพัฒนาตนเองของกลุ่มแกนนำเยาวชนคือ แรลลี่เก็บขยะในชุมชน แต่จากการร่วมประชุมของทีมวิจัย พบว่า การจัดกิจกรรมแรลลี่เก็บขยะในชุมชนตามแผนงานของเยาวชนนั้น เป็นการแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ จึงเกิดกิจกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาที่จุดเริ่มต้น คือ การลดปริมาณขยะ

ผลการดำเนินงาน พบว่า รูปแบบของกิจกรรมมีความเหมาะสมและวิธีการเรียนรู้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป แกนนำเยาวชนสามารถเข้าใจในเนื้อหาและเข้าใจสาเหตุของการเกิดปัญหาของขยะได้เป็นอย่างดี อีกทั้งแกนนำเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 13 คน เกิดแรงจูงใจในการตัดสินใจทำน้ำหมักชีวภาพและน้ำยาเอนกประสงค์เป็นผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแกนนำเยาวชน โดยครั้งแรกแกนนำเยาวชนนำไปแจกจ่ายชาวชุมชนในงานประวัติศาสตร์ถั่งแดงครั้งที่ 10 เมื่อวันที่ 9-10 เมษายน 2550 ที่ผ่านมา ซึ่งได้รับความสนใจจากชาวชุมชนและผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมาก

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 7 สรรค์สร้าง ตามฝัน ด้วยใจเยาวชน

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อต้องการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ของแกนนำเยาวชน โดยการมอบหมายงานและความรับผิดชอบให้แกนนำเยาวชนออกแบบสัญลักษณ์และสีของกลุ่ม มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อร่วมกันออกแบบสัญลักษณ์และสีที่มตามความคิดอิสระและความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้มีการเสริมแรงด้วยการมอบเกียรติบัตร และเงินรางวัลแก่ทีมที่ชนะเลิศ โดยมีกติกาว่า ทีมชนะเลิศต้องดำเนินการต่อในการเขียนโครงการเพื่อจัดหางบประมาณในการจัดทำสื่อของกลุ่มต่อไป ซึ่งการเสริมแรงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และนันทพล กาญจนวัฒน์, (2543 อ้างถึงใน พงศ์ภพ ขนาบแก้ว, 2548) ที่ว่า วิธีการที่นำมาใช้เพื่อจูงใจและการสนับสนุนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ควรตอบแทนด้วยการให้สิ่งของแต่ควรเป็นความภาคภูมิใจ เช่น การให้เกียรติบัตรหรือการมอบเหรียญความดี เป็นต้น

ผลการดำเนินงาน กิจกรรมนี้เป็นที่พอใจของแกนนำเยาวชนและคณะกรรมการผู้ตัดสิน ซึ่งกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า เด็ก ๆ มีความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งผลงานมีความแปลกใหม่ ไม่ซ้ำหรือคัดลอกของใคร ๆ และมีความรับผิดชอบได้อย่างดีเยี่ยม อนึ่ง ผลงานที่ได้รับรางวัลชนะเลิศนั้น เพื่อน ๆ แกนนำเยาวชนให้การยอมรับผลงานอย่างมาก ทั้งนี้ สมาชิกกลุ่มชนะเลิศมีความปลื้มใจในผลงาน

ของกลุ่มตนเองเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมีการลองผิดลองถูกหลายครั้งด้วยกัน และสมาชิกในกลุ่มต่างช่วยเหลือกันในการออกแบบความคิดและร่วมมือกันทำงานเป็นอย่างดี

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 8 แปลงเกษตรเยาวชน
ห่วงใยสิ่งแวดล้อม

ลักษณะกิจกรรม เป็นการทำเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือนของสมาชิกแกนนำเยาวชน และการจำหน่ายผลผลิตในชุมชนด้วยการใช้น้ำหมักชีวภาพของแกนนำเยาวชนที่ได้ร่วมกันทำในกิจกรรมที่ 6

ผลการดำเนินงาน แกนนำเยาวชนได้ทำ ความรู้จักกันมากขึ้น มีการช่วยเหลือกัน จนเกิดความรู้สึกสนิทสนมและรักใคร่ปรองดองกัน จึงกลายเป็นกลุ่มเยาวชนร่วมอุดมการณ์เดียวกันที่มีความตระหนักรู้ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ แกนนำเยาวชนได้นำผลผลิตที่ได้คือ ผักบุ้งและผักคะน้า จำนวนรวมประมาณ 10 กิโลกรัม ไปแจกจ่ายให้ผู้ปกครองของตนและผู้ในชุมชน

2) กิจกรรมเสริม จำนวน 4 กิจกรรม

เยาวชนล้าสมัยซึ่งเกิดจากแผนงานพัฒนาตนเองของแกนนำเยาวชน และกิจกรรมการเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มแกนนำเยาวชน กิจกรรมออมวันละ 1 บาท และกิจกรรมการเรียนรู้การใช้สื่อเทคโนโลยีในชีวิตประจำวันซึ่งเกิดจากความต้องการของทีมีวิจัย ซึ่งรายละเอียดทั้งหมด มีดังนี้

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 9 วิทยุชุมชน เยาวชนล้าสมัย

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมการเรียนรู้เกิดจากความต้องการของแกนนำเยาวชนส่วนใหญ่ที่ต้องการฝึกการจัดการรายการวิทยุ การสื่อสาร และความกล้าแสดงออกโดยส่วนใหญ่จัดการรายการในวันเสาร์และวันอาทิตย์

ผลการดำเนินงาน แกนนำเยาวชนได้ค้นพบศักยภาพของตนเอง และได้ฝึกฝนจนเกิดความชำนาญในการจัดการรายการ อีกทั้งได้รับการพัฒนาการพูดและการสื่อสาร โดยในช่วงแรกของการเรียนรู้ มีทีมีวิจัยและนักจัดรายการวิทยุชุมชนเป็นที่ปรึกษา และหลังจากนั้นแกนนำเยาวชนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร (2544)

ได้เสนอแนะว่า กระบวนการเรียนรู้ตามความถนัดของนักศึกษาโดยการเปิดโอกาสให้มีการศึกษาวิเคราะห์ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ และปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการที่เหมาะสม และพร้อมที่จะนำไปใช้ในการเรียนรู้ครั้งต่อไป ทั้งนี้ แกนนำเยาวชนที่สนใจการจัดการวิทยุจึงดำเนินกิจกรรมด้วยความสนุกและเป็นอิสระ เนื่องจากว่าแกนนำเยาวชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมด้วยตนเอง

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 10 การเลือกตั้งคณะกรรมการกลุ่มแกนนำเยาวชน

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้ที่มิวิจัยกำหนดขึ้นจากการสังเกตการรวมตัวและการดำเนินงานของกลุ่มแกนนำเยาวชนในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยมีความเห็นว่าเป็นแกนนำเยาวชนควรมีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการและเลือกตั้งคณะกรรมการเพื่อประสานการดำเนินงานการเรียนรู้กับทีมีวิจัย เนื่องจากว่า กระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดจากการปฏิบัติจริง การร่วมคิดและการร่วมวางแผนตั้งแต่เริ่มแรก ดังนั้น การจัดตั้งกลุ่มแกนนำอย่างเป็นทางการและมีคณะกรรมการดำเนินงานจะส่งผลดีต่อแกนนำเยาวชนทุกคน และทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมที่จัดขึ้น เนื่องจากได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการวางแผนและการรับรู้ปัญหา และแสวงหาทางแก้ปัญหาภายในชุมชน

ผลการดำเนินงาน หลังจากการจัดตั้งกลุ่มและมีคณะกรรมการกลุ่มฯ เรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการและแกนนำเยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมมากขึ้น โดยร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมีวิจัย มีการวางแผนการออกแบบกรอบแนวคิดของกิจกรรมและเสนอแนะวิธีการต่างๆ ทำให้กิจกรรมเกิดจากความต้องการของแกนนำเยาวชนผสมผสานกับข้อเสนอแนะจากทีมีวิจัย ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมประสบผลสำเร็จ และแกนนำเยาวชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 11 กิจกรรมออมวันละ 1 บาท

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้ที่มิวิจัยกำหนดขึ้นจากการสังเกตการใช้จ่ายของแกนนำเยาวชน ซึ่งส่วนใหญ่

ยังมีการใช้จ่ายเพื่อซื้อสิ่งของที่ฟุ่มเฟือยและไม่มีความจำเป็น ต่อวัยเท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดการจดบันทึกรายรับ-รายจ่าย อีกด้วย นอกจากนี้ ความตั้งใจของผู้วิจัย คือ การจัดตั้ง กองทุนกลางของแกนนำเยาวชน เพื่อการดำเนินกิจกรรม ภายในกลุ่มด้วยการพึ่งพาตนเอง

ผลการดำเนินงาน แกนนำเยาวชนที่เข้าร่วม กิจกรรมได้ฝึกการทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการเก็บ ออมเงินไว้ใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน นอกจากนี้ แกนนำเยาวชน เกิดความตระหนักในคุณค่าของเงินและเรียนรู้วิธีการใช้ ใช้จ่ายอย่างประหยัดมากขึ้น

กิจกรรมการเรียนรู้ที่ 12 การเรียนรู้การใช้สื่อ เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

ลักษณะกิจกรรม กิจกรรมนี้เกิดจากความ ต้องการของทีมวิจัย เพื่อให้แกนนำเยาวชนได้พัฒนา ความสามารถเฉพาะด้านเกี่ยวกับสื่อเทคโนโลยี โดยเฉพาะ อย่างยิ่ง การใช้คอมพิวเตอร์และเครื่องฉายโปรเจ็คเตอร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2543) ซึ่งเสนอแนะว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับเด็กและต้องมี ติดตัวไปเพื่อเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต คือ ทักษะด้านภาษา ทักษะความคิด และทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ เครื่องช่วยสนับสนุนแพททอง ได้รับงบประมาณในการจัดซื้อ จัดจ้างสื่อเทคโนโลยีดังกล่าว และมีความประสงค์จะให้ แกนนำเยาวชนได้เรียนรู้การใช้งานของอุปกรณ์ต่างๆ ที่ มีประโยชน์ต่องานพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังเป็นการสร้าง แกนนำเยาวชนที่มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในด้าน คอมพิวเตอร์ขึ้นมา เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการจัดเก็บ ข้อมูลของชุมชนเพื่อการเผยแพร่งานพัฒนาชุมชนให้แก่ หน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ

ผลการดำเนินงาน แกนนำเยาวชนจำนวน 1 ใน 4 ของสมาชิกที่ให้ความสนใจกิจกรรมนี้ สามารถเรียนรู้ วิธีการใช้สื่อเทคโนโลยีพื้นฐาน และการทำงานเชื่อมต่อ ระหว่างคอมพิวเตอร์และเครื่องฉายโปรเจ็คเตอร์ได้เป็น อย่างดี

ขั้นตอนที่ 5 การสรุป การประเมินและติดตามผล การสรุปผลในการดำเนินกิจกรรมมี 3 ขั้นตอน คือ

ก่อนการจัดกิจกรรม ระหว่าง และหลังการจัดกิจกรรมโดย การใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น แบบทดสอบ ความรู้ก่อน-หลัง แบบประเมินผล การเขียนสะท้อนความ รู้สึก การสัมภาษณ์แกนนำเยาวชน การสังเกตพฤติกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลในภาพรวมทั้งก่อน และหลังกระบวนการวิจัย ด้วยแบบวัดทักษะชีวิตและสังคม ใดๆก็ตาม ทีมวิจัยได้จัดเวทีสรุปการเรียนรู้โดยแกนนำ เยาวชนได้นำเสนอข้อมูล สิ่งที่ได้เรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคที่ เกิดขึ้น รวมถึงทิศทางการทำงานของกลุ่มในอนาคต

การติดตามผลในระยะเวลา 4 เดือน (พฤษภาคม- สิงหาคม 2550) ผู้วิจัยได้ติดตามความก้าวหน้าและ ความเคลื่อนไหวในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ของ กลุ่มแกนนำเยาวชน จากการสอบถามแกนนำเยาวชน ที่ผู้วิจัยสนิทสนมด้วย และการสอบถามจากทีมวิจัยชุมชน พบว่า แกนนำเยาวชนบางส่วนเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชน จัดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์จัดโครงการคาราวาน เด็ก เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2550 พบว่า มีแกนนำเยาวชน บางส่วนเข้าร่วมโครงการ โดยการทำหน้าที่เป็นตัวแทน ของกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ด้วยความภาคภูมิใจ และมีส่วนร่วมในการติดต่อประสานงาน และการจัดเตรียม สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ในโครงการคาราวานเด็กครั้งที่ 2 ในวันที่ 28-29 กรกฎาคม 2550 ที่ผ่านมา (วิทยา มีทับ (สัมภาษณ์) 14 กรกฎาคม 2550)

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 ขั้นตอน เริ่มจากการ ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนและการเก็บรวบรวมข้อมูล จนถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการ พบว่า การศึกษา สภาพปัญหาและความต้องการของเยาวชน โดยการค้นคว้า ข้อมูลประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชน การศึกษา เอกสารโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน ทั้งในส่วนที่ดำเนินการไปแล้ว และอยู่ในระหว่างการ ดำเนินการ รวมทั้งแผนการดำเนินงานในอนาคต ตลอดจน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมประเพณี ทำให้ผู้วิจัยได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและ รับรู้ความเป็นมาของปัญหาที่เกิดขึ้น และได้รับรู้ข้อมูล

เชิงลึกของเยาวชนแต่ละคน ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป็นปัจจัยที่เอื้อให้ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้และค้นพบแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมที่ใช้แหล่งเรียนรู้หรือวิทยากรในชุมชน เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่สุดในกลุ่มชนล้าสมัย แม้ว่า ผู้วิจัยได้มีการเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชนโดยการใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกแกนนำเยาวชน จำนวน 10 ข้อ แต่ในสภาพความเป็นจริงในกระบวนการพัฒนาที่มิอาจได้ใช้เกณฑ์ในข้อที่สำคัญ ได้แก่ ความสมัครใจในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และการได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครอง ครูอาจารย์หรือแกนนำชุมชนเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ

ข้อจำกัดของเวลาในการเตรียมกลุ่มแกนนำเยาวชน ส่งผลให้การดำเนินงานในขั้นตอนต่างๆ ต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว เป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการวิจัยเป็นอย่างมาก การเตรียมการเพื่อการจัดกิจกรรม โดยการวางแผนและกำหนดลำดับของการจัดกิจกรรมก่อน-หลัง ได้แก่ การวางแผนร่วมกันของทีมิวิจัยเพื่อกำหนดลักษณะกิจกรรม ทั้งนี้ ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือการยกเลิกกิจกรรมบางกิจกรรม เนื่องจาก ข้อจำกัดของงบประมาณ และรูปแบบของกิจกรรมไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย และไม่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน หรือการติดต่อประสานงานที่มีความคลาดเคลื่อน เช่น การยกเลิกกิจกรรม Mind Map และกิจกรรมทัศนศึกษาดูงาน เป็นต้น งานวิจัยของเรณู จอมภาศ (2544) ซึ่งเป็นการสร้างเสริมศักยภาพเครือข่ายเยาวชนปกากะกอกเพื่องานพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ได้เสนอแนะว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนจะต้องมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป มีความยืดหยุ่น และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เป็นจริง แต่จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในช่วงแรกนั้น ไม่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะดังกล่าว เนื่องจากว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นมีปัจจัยด้านระยะเวลาและงบประมาณมาเกี่ยวข้องทำให้กิจกรรมขาดความยืดหยุ่น การติดต่อประสานงานขาด

ประสิทธิภาพ และเน้นการเรียนรู้ที่เป็นทางการมากเกินไป ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดความเบื่อหน่าย และขาดการเข้าร่วมกิจกรรมหรือเข้าร่วมเป็นจำนวนน้อยลง หนึ่ง ในการสรุป การประเมินผล และการติดตามผล เมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรมแล้ว ทีมิวิจัยได้สังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการสัมพันธภาพเยาวชนและผู้ปกครองเกี่ยวกับทัศนคติต่อประเด็นต่างๆ พบว่า ร้อยละ 45 ของแกนนำเยาวชนมีการพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ

ผลเบื้องต้นของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

- 1) ผลที่เกิดแก่กลุ่มแกนนำเยาวชน
- 2) ผลที่เกิดแก่ชุมชนล้าสมัย
- 3) ผลที่เกิดแก่ชุมชนอื่นๆ

1) ผลที่เกิดแก่กลุ่มแกนนำเยาวชน

1.1 การพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของแกนนำเยาวชน

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเอง ทักษะความภาคภูมิใจในตนเอง และทักษะการเข้าใจผู้อื่น โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 12 กิจกรรม ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดการเรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะพื้นฐาน จำแนกออกเป็น ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรม ดังคำกล่าวของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2543 อ้างถึงใน อุทัย ดุลยเกษม, 2545) ได้กล่าวว่า

“การพัฒนาคนเป็นการปฏิบัติการตามธรรมชาติ จากข้อเท็จจริงที่ว่า มนุษย์หรือคนดำเนินชีวิตด้วยปัญญา จิตใจ และพฤติกรรม ดังนั้น ถ้าจะพัฒนาคนก็ต้องพัฒนาทั้งสามด้านที่ว่าเป็นจึงจะเป็นการพัฒนาคนอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืนในสังคม”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปและอภิปรายผลโดยยึดคำกล่าวของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ดังนี้

ก. ด้านความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) ได้แก่

- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง จุดเด่น จุดด้อยของแกนนำเยาวชน ค้นพบความสามารถและ

ศักยภาพของตนเอง และคุณสมบัติของผู้นำที่ดี

- การเรียนรู้ชุมชน มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ต่างๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาขยะในชุมชน วิธีการลดปริมาณและการคัดแยกขยะ และปัญหายาเสพติด เป็นต้น หรือภัยอันตรายสำหรับเยาวชน เช่น โรคนอกรีต และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร เป็นต้น นอกจากนี้ แกนนำเยาวชนได้รู้จักและมีความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญในชุมชน ตลอดจนบุคคลสำคัญของชุมชนอีกด้วย

- การได้รับความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย เช่น การกราบ การไหว้ การนั่งสมาธิ ความรู้เกี่ยวกับกฎแห่งกรรม และคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

- การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การมีมนุษยสัมพันธ์และความรู้เกี่ยวกับการเขียนข่าว-เล่าข่าว และการสื่อสารในที่สาธารณะ

- การได้รับความรู้เกี่ยวกับศิลปะในหลายๆ แขนง เช่น การวาดรูป การเขียนกลอน การแต่งเพลง การร้องเพลง การสร้างสรรค์ศิลปะด้านอื่นๆ

- ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบสัญลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์

- ความรู้เกี่ยวกับการปลูกและการบริโภคผักปลอดสารพิษ

- ความรู้เกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ การทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และประโยชน์ของสื่อเทคโนโลยีต่างๆ

ข. ผลการเรียนรู้ด้านจิตใจ ได้แก่

- เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักในคุณค่าตนเอง เข้าใจตนเองและผู้อื่น ค้นพบจุดเด่น จุดด้อย ค้นพบศักยภาพของตนเอง การยอมรับความแตกต่างของผู้อื่น

- เกิดความภาคภูมิใจกับความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตนเอง ประทับใจในสถานที่ต่างๆ ของชุมชน ให้การยอมรับนับถือแกนนำชุมชนมากขึ้น และเกิดจิตสำนึกรักถิ่นมากขึ้น

- เกิดความคิดหรือความตั้งมั่นในการกระทำ ความดี มีจิตใจที่อ่อนโยน มองโลกในแง่ดี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลรอบข้างมากขึ้น

- เกิดแนวความคิดในการหลีกเลี่ยงความเครียด เกิดความรู้สึกชอบงานศิลปะเพิ่มขึ้น และค้นพบแนวทางของตนเองในการจัดการกับอารมณ์และความเครียดที่เกิดขึ้นได้

- เกิดความตระหนักในปัญหาของสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะในชุมชน การขุดดินบริเวณที่อกเขาไปขาย และการดูทราย เป็นต้น รวมถึงการตัดสินใจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยแกนนำเยาวชนทำแปลงปลูกผักปลอดสารพิษ และใช้น้ำหมักชีวภาพในการบำรุงดูแลและกำจัดศัตรูพืช

- เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบสัญลักษณ์และรูปแบบเสื้อของแกนนำเยาวชน และมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี

ค. ผลการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ได้แก่

- มีสัมมาคารวะ การพูดและการสื่อสารมีมารยาทมากขึ้น

- มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญของชุมชนด้วยความภาคภูมิใจ

- มีการช่วยเหลืองานที่บ้าน โรงเรียน และชุมชนมากขึ้น การลด ละ เลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อร่างกาย และภาวะของจิตใจ

- มีการช่วยเหลือผู้อื่น การไม่นินทาและว่าร้ายเพื่อน ๆ และการเล็งเห็นการกระทำที่สร้างบุญมากกว่าการสร้างบาป

- มีการลดพฤติกรรม และความเคยชินต่างๆ ที่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม และเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น

- มีการปรับตัวในการดำรงชีวิตในปัจจุบัน การพยายามเลิกพฤติกรรมการใช้ยาในสิ่งที่มีพิษ และเรียนรู้ที่จะเก็บออมมากขึ้น

- มีความอดทนต่อความยากลำบาก และไม่กลัวการใช้แรงงาน

- เกิดทักษะความชำนาญในการใช้สื่อเทคโนโลยีมากขึ้น

- มีการปฏิบัติตนเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ ครู อาจารย์ การตั้งใจ และเอาใจใส่ในการเรียนมากขึ้น

- มีทักษะในการจัดรายการวิทยุ การสื่อสาร และมีความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าคิด และกล้าทำมากขึ้น การบูรณาการทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน ซึ่งผลเบื้องต้นพบว่า

การที่เยาวชนได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งมีความหลากหลาย เป็นการเรียนรู้อย่างสนุกสนาน ทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านการคิด การเขียน การอ่าน การวาดภาพ ตลอดจนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กล้าแสดงออก มีความเป็นผู้นำที่ดี และการพัฒนาทักษะทั้ง 3 ทักษะ ในเชิงบูรณาการนั้น ส่งผลให้แกนนำเยาวชนหลายคนได้ค้นพบความสามารถเฉพาะด้านของตนเองจากงานวิจัยชิ้นนี้ สอดคล้องกับ “กลุ่มอาสาสมัครสานฝันปันรัก” ตำบลเสียวกิ่งอำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 52 คน รวมตัวกันเพื่อทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคมและผู้ด้อยโอกาสตั้งแต่ปี 2537 เป็นต้นมา ผลที่เกิดขึ้นจากการทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม พบว่า เด็กและเยาวชนมองเห็นคุณค่าในตนเองและคุณค่าของสังคมมากขึ้น รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่มีตรีจิตที่ดีต่อผู้อื่น มีความกล้าแสดงออก กล้าแสดงความคิดเห็น รู้จักการเป็นผู้นำ มีความเสียสละและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยการช่วยทำงานและเผยแพร่กิจกรรม ทำให้ชุมชนเห็นและยอมรับ และเกิดความเข้มแข็งในชุมชน (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548)

นอกจากนั้น ผลการเรียนรู้ยังสอดคล้องกับ “กลุ่มเด็กอภัยถิ่น” ของเครือข่ายอินแปง อำเภอภูพาน จังหวัด

สกลนคร ซึ่งเป็นกลุ่มเยาวชนที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงจากเหตุการณ์จริงในชุมชนโดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้ให้การสนับสนุนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การร่วมงานบุญประเพณีต่างๆ การเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนยากไร้ในชุมชน การเรียนรู้เกี่ยวกับป่า ต้นไม้ สมุนไพร ต้นน้ำและปลายน้ำ เป็นต้น ทำให้พ่อแม่ไม่บ่นไม่ว่าลูกที่ไม่อยู่ช่วยงานบ้านช่วงวันเสาร์อาทิตย์ เพราะเริ่มเห็นว่า นอกจากจะได้เรียนรู้และเป็นเด็กดี รู้จักซักถาม มีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นแล้ว พวกเด็กๆ ยังมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับตนเองอีกด้วย (รัตนา โตสกุล และคณะ, 2548) ดังนั้น หากแกนนำเยาวชนตำบลเสียวได้รับการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพอย่างต่อเนื่องจากชุมชน ผลที่ผู้วิจัยเชื่อว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตก็คือ ชุมชนสามารถสร้างแกนนำเยาวชนที่มีศักยภาพและมีความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพในการทำงานอาสาสมัครเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองสืบต่อไป

1.2 การเปลี่ยนแปลงหลังการเรียนรู้โดยใช้แบบวัดทักษะชีวิตและสังคม

ในเบื้องต้นผู้วิจัยสามารถสรุปผลการเปลี่ยนแปลงของแกนนำเยาวชนได้โดยอาศัยเกณฑ์การประเมินผลของแบบวัดทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะ และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ รวมทั้งการใช้ความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมของแกนนำเยาวชนมาเป็นเกณฑ์ในการจำแนกแกนนำเยาวชนที่มีการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสูงมาก กลุ่มสูง ปานกลาง กลุ่มต่ำ และกลุ่มต่ำมาก ดังตาราง 2

ตาราง 2 สรุปผลการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคมจำนวน 3 ทักษะ

เกณฑ์การประเมิน	ทักษะความตระหนักรู้ในตนเอง		ทักษะความภาคภูมิใจในตนเอง		ทักษะการเข้าใจผู้อื่น	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สูงมาก	10	33.3	9	30.0	8	26.7
สูง	10	33.3	11	36.6	13	43.3
ปานกลาง	6	20.0	5	16.7	3	10.0
ต่ำ	4	13.4	5	16.7	6	20.0
ต่ำมาก	0	0	0	0	0	0
รวม	30	100	30	100	30	100

สรุปได้ว่า ผลการเปลี่ยนแปลงทักษะชีวิตและสังคม ทั้ง 3 ทักษะของแกนนำเยาวชน พบว่า ส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงทักษะเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นทักษะชีวิตและสังคมระดับพื้นฐานที่มีความสำคัญมากที่สุดอยู่ในเกณฑ์สูงมาก จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 33.3 ทักษะความภาคภูมิใจในตนเอง อยู่ในเกณฑ์สูง จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 36.6 และทักษะการเข้าใจผู้อื่น อยู่ในเกณฑ์สูง จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 43.3 แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทักษะทั้ง 3 ทักษะจำเป็นต้องอาศัยระยะเวลาและความสม่ำเสมอในการเรียนรู้ จากการสังเกตของทีมิวิจัยและผู้ปกครองเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของแกนนำเยาวชนแล้ว พบว่ามีความสอดคล้องกับผลการประเมินจากแบบวัดทักษะชีวิตและสังคมทั้ง 3 ทักษะ กล่าวคือ แกนนำเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงทักษะพื้นฐานทั้ง 3 ทักษะอย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการเข้าใจผู้อื่น แม้ว่าจำนวนแกนนำเยาวชนที่มีการเปลี่ยนแปลงในเกณฑ์สูงมากเพียง 8 คนเท่านั้น แต่จากการสัมภาษณ์ทีมิวิจัย พบว่า “แกนนำเยาวชนแสดงออกถึงความสามัคคีกันมากขึ้น มีความรักและความห่วงใยสมาชิกคนอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัดเจน” และจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่า “ลูกสนิทสนมกับเพื่อนต่างหมู่บ้านเพิ่มขึ้น และมีการไปมาหาสู่กันเป็นประจำ”

ทั้งนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 12 กิจกรรมส่วนใหญ่มีลักษณะการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้สมาชิกแกนนำเยาวชนเรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น จึงส่งผลให้ทักษะด้านการเข้าใจผู้อื่นเป็นทักษะชีวิตและสังคมที่ปรากฏการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนมากที่สุดทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2) ผลที่เกิดแก่ชุมชนลำสินธุ์

การเกิดกลุ่มแกนนำเยาวชน

การจัดตั้งกลุ่มแกนนำฯ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2550 ประกอบด้วย สมาชิกแกนนำเยาวชนทั้งหมด จำนวน 42 คน มีสัญลักษณ์เป็นคนกำลังออกวิ่งสู่เส้นชัย มีคำขวัญ

ประจำกลุ่ม คือ ไกลเกินกว่าที่ตาเห็น และได้รับรางวัลกลุ่มแกนนำเยาวชนที่มีผลงานดีเด่น รองอันดับ 2 จากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดพัทลุง กลุ่มแกนนำเยาวชนที่เกิดขึ้นในชุมชนเกิดจากแรงหนุนเสริมของทีมิวิจัยและแกนนำชุมชนของตำบลลำสินธุ์ เนื่องจากว่าทีมิวิจัยและแกนนำชุมชนมีความคาดหวังให้กระบวนการวิจัยนี้เอื้อต่อการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชนในชุมชน ดังนั้นการเกิดกลุ่มแกนนำเยาวชนจึงเป็นรากฐานที่ดีในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนในอนาคต อีกทั้งยังส่งผลให้แกนนำชุมชน ผู้ปกครอง และชาวชุมชนรู้จักเยาวชนมากขึ้น ได้รับความเคลื่อนไหวในการดำเนินกิจกรรมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเกิดทัศนคติที่ดีต่อบุตรหลานตนเองและเยาวชนคนอื่นๆ ตลอดจนเกิดความภาคภูมิใจที่บุตรหลานตนเองเป็นส่วนหนึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อพัฒนาตนเองและชุมชน และกลุ่มแกนนำเยาวชนสามารถทำหน้าที่ร่วมกับทีมิวิจัยในทุกขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ได้เป็นอย่างดี

3) ผลที่เกิดแก่ชุมชนอื่น ๆ

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม ทักษะพื้นฐานจำนวน 12 กิจกรรมนั้น แต่ละกิจกรรมมีรูปแบบและวิธีการในการจัดกระบวนการที่มีความหลากหลายและสอดคล้องกับสภาพของแกนนำเยาวชนและสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งในด้านของประวัติศาสตร์ชุมชนและวิถีชีวิตการดำรงชีวิตในปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นรูปแบบกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ การลงมือปฏิบัติจริง และการเข้าค่ายการเรียนรู้ เช่น การอบรมให้ความรู้ในประเด็นต่างๆ และมีการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อเสริมทักษะในด้านต่างๆ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศ์ภพ ขนาบแก้ว (2548) ซึ่งพบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติและบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมต่อการจัดกิจกรรม ทั้งนี้ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงได้ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดความตระหนักและ

ความเข้าใจสิ่งต่างๆ นอกจากนี้ รูปแบบของกิจกรรมโดย การเข้าค่ายการเรียนรู้เป็นเทคนิคหรือรูปแบบของกิจกรรม ที่ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว และฝึกทักษะการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นด้วย สอดคล้องกับ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยของ เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร์ (2544) พบว่า กระบวนการเรียนรู้จากการคิดและการ ปฏิบัติจริงทำให้เกิดความรู้และวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำไปใช้ ในการวางแผนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา ส่งผลให้ เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สำหรับเทคนิคและ วิธีการในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ นั้น มุ่งเน้น ความยืดหยุ่น ความผ่อนคลาย และการเชื่อมโยงกับ เหตุการณ์ต่างๆ รอบตัว รวมทั้งมีการเสริมด้วยกิจกรรม นันทนาการและแรงเสริมอื่นๆ เช่น การให้ของรางวัลและ การมอบเกียรติบัตร เป็นต้น ตลอดจนมีการเปิดโอกาสให้ แก่นำเยาวชนพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เช่น การเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ การแสดงความคาดหวัง และการพัฒนาศักยภาพตามความถนัดของแต่ละคน เป็นต้น

ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการ เรียนรู้

1. ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้

1) ทุนชุมชน

จากการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนของ อุทัย ดุลยเกษม (2545) กล่าวคือ ทุนชุมชนประกอบด้วย 5 ทุน ได้แก่ ทุนคน ทุนสติปัญญา ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุนเงินตรา และทุนระบบนิเวศ ดังที่งานวิจัยของ ธฤชวรรณ นนทพุท (2545) พบว่า การเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชน เกิดขึ้นได้เนื่องจากทุนที่ชุมชนมีอยู่เดิม และเมื่อสมาชิก ในชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้และมีปัจจัยภายนอกที่ส่งเสริม ทุนของชุมชนแล้ว ก็ส่งผลให้ชุมชนพัฒนาจากรากฐานเดิม เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และยั่งยืน ในกาครั้งนี้ ทุนชุมชนทั้ง 5 ทุนของชุมชนลำสินธุ์ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของแก่นนำ เยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนในด้านของคน ได้แก่ แก่นนำ ชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน ซึ่งมีความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ

และมีพื้นฐานมาจากยุคประวัติศาสตร์ของชุมชนที่ผ่านมา สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริฉัตร วงศ์พานิช (2545) พบว่า การมีผู้นำตามธรรมชาติที่มีวิสัยทัศน์ ที่มีกระบวนการ หรือกลไกทางระบบความคิดที่เอื้อให้ชุมชนเกิดการ ปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ เป็นปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการวิจัย ส่งผลให้ชุมชนมีความรู้สึกร่วมกันว่าเราหัวขางเป็น สาธารณสมบัติของทุกคน นอกจากนี้ชุมชนยังมีทุนทาง สติปัญญา (ระบบความคิดที่เข้มแข็งของแก่นนำชุมชน) และทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม (ประเด็นความเป็น เอกลักษณะของประวัติศาสตร์ชุมชน) ซึ่งเอื้อต่อความรู้สึก นึกคิดของแก่นนำเยาวชนเป็นอย่างมาก รวมทั้งทุน เงินตรา จำแนกออกเป็น ทุนเงินตราภายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ที่มีการฝากออมเงินและสามารถกู้ยืมได้ ทั้ง 9 หมู่บ้าน และทุนเงินตราที่มาจากภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนการดำเนินโครงการต่างๆ ของหน่วยงาน ภาครัฐ และภาคเอกชน และทุนระบบนิเวศ ซึ่งมีความ อุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก อุดมไปด้วยทรัพยากรที่มีความ หลากหลาย เช่น ป่าไม้เขียวชอุ่ม น้ำตกโดนแพรทอง ที่มีความสวยงาม และความอุดมสมบูรณ์ของพืชสมุนไพร บนเทือกเขาบรรทัด เป็นต้น ดังนั้น ทุนชุมชนจึงเป็น ปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ทำให้การดำเนิน โครงการสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. การมีส่วนร่วมของทีมิวิจัยและภาคี

การมีส่วนร่วมของทีมิวิจัยและภาคีในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้เป็นรูปธรรม ได้แก่ การสนับสนุน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สื่อเทคโนโลยีต่างๆ และสถานที่ ในการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ ความร่วมมือของทีมิวิจัย ในการวางแผนและออกแบบวิธีการจัดกิจกรรมให้มีความ หลากหลาย และมีความเหมาะสมกับแก่นนำเยาวชน แต่ละคนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ส่งผลให้ การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรม สำเร็จผลตามเป้าหมายที่วางไว้ รวมทั้งการมีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย โดยการร่วมรับรู้ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นร่วมกัน ส่งผลให้ กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของ

แกนนำเยาวชนในครั้งนี้นำประสบการณ์ความสำเร็จด้วยดี ภาวดีทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ เป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างเครือข่ายการทำงานเพื่อพัฒนาแกนนำเยาวชนร่วมกัน และสามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งเกิดผลดีต่อแกนนำเยาวชนด้วย ซึ่งได้แก่ การฝึกทักษะการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น การยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของผู้อื่น ตลอดจนได้เรียนรู้ทักษะในการทำงานเป็นทีมและการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของทีมนักวิจัยและภาคีเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้

3. ความสามารถของวิทยากร

กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคม จำนวน 3 ทักษะ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 12 กิจกรรมเป็นสื่อกลางในการเรียนรู้ พบว่า ความสามารถของวิทยากรมีส่วนสำคัญต่อการรับรู้และการเปลี่ยนแปลงทั้ง 3 ด้าน ซึ่งได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจด้านทัศนคติ และด้านพฤติกรรมได้เป็นอย่างดี ความสำเร็จของกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดขึ้นนี้ ส่วนหนึ่งเกิดจากความสามารถของวิทยากรในการดำเนินกระบวนการด้วยบุคลิกภาพที่เป็นกันเอง สามารถเข้าถึงกลุ่มแกนนำเยาวชนทุกคน และเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและทักษะในด้านต่างๆ เป็นอย่างดี ส่งผลให้แกนนำเยาวชนเกิดความสนุกสนาน และเอาใจใส่ใจในขณะร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ข้อสรุปนี้สอดคล้องกับแนวคิดของมนัส สุวรรณ (2537) ซึ่งได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความตระหนักเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนเกี่ยวกับผู้ถ่ายทอดความรู้ที่ว่า “การถ่ายทอดความรู้ที่เป็นศาสตร์ให้แก่เยาวชนในการสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นนั้น จำเป็นต้องอาศัยศิลปะชั้นสูง เพื่อกลมกลืนจิตใจ โน้มน้าวความสนใจ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ และเบี่ยงเบนแนวคิดของเยาวชนจากสิ่งที่ผูกพันอยู่เดิม ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน เพื่อให้ยอมรับสิ่งใหม่ ที่ถูกต้องและเหมาะสมกว่า เป็นงานที่มีความยากลำบาก

แต่มิได้หมายความว่า เป็นกิจกรรมที่ทำไม่ได้ トラบได้ที่ผู้ถ่ายทอดหรือวิทยากรมีความตระหนักอย่างแท้จริง” (มนัส สุวรรณ, 2537) ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้ในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากวิทยากรในชุมชนลุ่มน้ำ ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นอย่างดี มีความตั้งใจและเอาใจใส่ต่อการพัฒนาแกนนำเยาวชนด้วยดีเสมอมา ทำให้กระบวนการเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังเป็นการใช้ทุนชุมชน (ทุนคน) ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าอีกด้วย

4. การสร้างแรงเสริมและแรงจูงใจ

ผลของการใช้แรงเสริมโดยการมอบรางวัลหรือการมอบเกียรติบัตรในกระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ ตรงกับข้อเสนอแนะของ ชัมชู สาอุ (2546) พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่สามารถเสริมสร้างการเรียนรู้แก่นักเรียนได้อย่างเพียงพอ ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการจัดการมูลฝอยในโรงเรียน นักเรียนมีการรับรู้และมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เนื่องจากปัจจัยหลายประการ และการขาดแรงจูงใจหรือผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำเป็นต้องมีแรงจูงใจหรือผลตอบแทนที่เป็นรูปธรรมแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย แต่อย่างไรก็ตาม สุพัตรา ซาติบัญญัติชัย (2549) ได้แสดงความคิดเห็นว่า การสร้างแรงจูงใจโดยใช้สินจ้างรางวัลหรือเงินทอง ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกในการจูงใจนั้น เป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็ว แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการกระทำเพื่อหวังผลที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมบางอย่างที่ต้องการมากกว่ามุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาศักยภาพอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงต้องมีความชัดเจนว่าการใช้แรงจูงใจนั้นต้องการเสริมศักยภาพให้เพิ่มขึ้น และต้องการให้ผู้เรียนได้รู้และปฏิบัติได้จากสิ่งที่เรียนรู้ จึงจำเป็นต้องเลือกใช้วิธีการสร้างเสริมแรงจูงใจอย่างเหมาะสม (สุพัตรา ซาติบัญญัติชัย, 2549)

จากความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้น สะท้อนได้ว่าวิธีการเสริมแรงหรือสร้างแรงจูงใจของทีมนักวิจัยที่กำหนดขึ้นมา ได้แก่ การมอบเกียรติบัตรและรางวัลในกิจกรรมการเรียนรู้เสริมที่จัดขึ้น คือ กิจกรรมสะสมความดีประจำ

เดือน เพื่อเป็นการเสริมแรงและกระตุ้นให้แก่นำเยาวชน เกิดการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ มากขึ้น โดยกิจกรรม เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2549 ถึงเดือนเมษายน 2550 เป็นกิจกรรมที่มีคุณค่า แก่นำเยาวชนที่ได้รับรางวัล มีความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง และสามารถเป็นแบบอย่าง ที่ดีแก่สมาชิกแก่นำเยาวชนคนอื่นๆ ได้อีกด้วย

2. ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้

1) ภาระหน้าที่ของแก่นำเยาวชน

ภาระหน้าที่ของแก่นำเยาวชน เป็นปัจจัยที่เป็น อุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและ สังคม เนื่องจากการบริหารจัดการการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง แก่นนำเยาวชนจำนวนหนึ่งขาดการเข้าร่วมกิจกรรม เพราะมีภาระหน้าที่ทั้งที่บ้านและทางโรงเรียนที่ต้อง รับผิดชอบ ทั้งนี้ เมื่อแก่นนำเยาวชนจำเป็นต้องเลือกระหว่าง กิจกรรมทางบ้านและโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ จัดขึ้น บ่อยครั้งที่แก่นนำเยาวชนเลือกปฏิบัติภาระหน้าที่ ทางบ้านหรือโรงเรียน เนื่องจากภาระหน้าที่ทางโรงเรียน ส่วนใหญ่เป็นการเก็บสะสมคะแนน ซึ่งมีผลต่อการเล่าเรียน ของแก่นนำเยาวชน ส่วนภาระหน้าที่ทางบ้านผู้ปกครอง มอบหมายนั้น ก็มีความสำคัญเช่นกัน ดังที่ อูทัย ดุลยเกษม (2545) กล่าวว่าในยุคปัจจุบัน เด็กมีเวลาเป็นของตัวเอง ลดน้อยลงมาก ในแต่ละวันเด็กใช้ชีวิตตามกรอบต่างๆ ที่ถูก กำหนดไว้ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เด็กแทบไม่มีเวลา ว่างเล่นกับเพื่อนๆ หรือทำกิจกรรมอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

ดังนั้น เมื่อเด็กได้รับการบ้านหรือภาระหน้าที่จาก โรงเรียน ทำให้เกิดความทุกข์ใจ เนื่องจากมีปริมาณมาก ในแต่ละวันหรือแต่ละสัปดาห์ อีกทั้ง กิจกรรมที่เด็กจะต้อง ทำในแต่ละวันก็เพิ่มขึ้น การใช้เวลาในโรงเรียน การเดินทาง ไป-กลับจากบ้านและโรงเรียน การแข่งขันเพื่อการศึกษา ต่อมีมากขึ้น รวมทั้งความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเริ่ม เปลี่ยนแปลงไป ปัจจัยดังกล่าวส่งผลให้แก่นนำเยาวชนมี บทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมลดน้อยลง และส่งผลกระทบต่อ การเตรียมงาน การดำเนินการต่างๆ ในกระบวนการวิจัย ครั้งนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ไหมสุหรี อิศภาค

(2548) พบว่า สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของ นักเรียนแก่นนำ เป็นปัจจัยอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ เนื่องจากว่านักเรียนแก่นนำมีหน้าที่ในการช่วยแบ่งเบา ภาระของผู้ปกครอง ทำให้บางครั้งขาดการเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้การรับรู้ขาดความต่อเนื่อง นอกจากนี้ ผลงาน วิจัยนี้ยังสอดคล้องกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่องานวิจัย ของ ไมตรี สุตเรือง (2546) และนางลักษณ์ รักเล่ง (2547) พบว่า ภาระงานทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวมอื่นๆ ของ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้เป็น อย่างยิ่ง เนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเด็กและเยาวชน มีความจำเป็นต้องเชื่อฟังผู้ปกครอง และช่วยแบ่งเบา ภาระหน้าที่ต่างๆ ซึ่งไม่สามารถละเลยหน้าที่ดังกล่าวได้ ส่งผลกระทบต่อการติดตามผลและกระบวนการรับรู้ที่ขาด ความต่อเนื่องของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2) บุคลิกภาพ ภาษาและการสื่อสารของผู้วิจัย

บุคลิกภาพที่มีความเป็นกันเองกับกลุ่มแก่นนำ เยาวชนที่มากขึ้นไป การสื่อสารที่ขาดความชัดเจนในการ จัดกระบวนการ และการใช้ภาษากลางในการจัดกระบวนการ เรียนรู้ตลอดระยะเวลาประมาณ 6 เดือน รวมทั้งการตอบ ประสพการณ์ในการทำวิจัย การขาดความรู้ในงานวิจัย และ ความไม่ตั้งใจและไม่เอาใจใส่ในงานวิจัยของผู้วิจัย ส่งผล ให้แก่นนำเยาวชนขาดความเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย และแสดง พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือขาดความเอาใจใส่ต่อการ เข้าร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนับได้ว่าเป็น อุปสรรคที่มีความสำคัญยิ่งต่อกระบวนการวิจัย ในการแก้ไข ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้จัดทำ "จดหมายถึงน้อง" เพื่อ เป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้วิจัยกับกลุ่มแก่นนำ เยาวชน โดยผู้วิจัยเขียนจดหมายเล่าบรรยายความรู้สึก เกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้วิจัยและน้องๆ แก่นนำเยาวชน กำหนดส่งเดือนละ 1 ฉบับ เริ่มจากเดือน พฤศจิกายน 2549 ถึง เดือนเมษายน 2550 จำนวน 6 ฉบับ พบว่า จดหมายถึงน้องเอื้อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ อันดีต่อกันมากขึ้นระหว่างผู้วิจัยกับแก่นนำเยาวชน และ ผู้ปกครอง รวมถึงแก่นนำชุมชน และน้องๆ แก่นนำเยาวชน มีความเข้าใจและรับรู้ความเป็นไปของเหตุการณ์ต่างๆ อีกทั้ง

ยังสามารถเข้าถึงตัวตนของผู้วิจัยผ่านทางจดหมายได้อีกวิธีการหนึ่ง โดยสังเกตจาก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และทัศนคติที่มีต่อผู้วิจัยในด้านบวก เช่น การเชื่อฟังและอ่อนน้อมถ่อมตนมากขึ้น การมีสัมมาคารวะและพูดจาไพเราะมากขึ้น รวมถึงการยอมรับฟังและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากขึ้น เป็นต้น อนึ่ง การแก้ไขปัจจัยที่เป็นอุปสรรคดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยยึดหลักแนวคิดของโสภณ โสมติ และคณะ (2545) เกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ ที่ว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและเยาวชน และผู้ดำเนินการ ต้องมีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใยซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับคำกล่าวของประเวศ วะสี (2538) ที่ว่า

“การแก้ไขปัญหาคือต้องอาศัยพลังในการแก้ไขปัญหานั้นหรือพลังในการพัฒนา การที่จะเกิดพลังเพียงพอนั้น ต้องมีปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) ความรัก ความเมตตา และการผูกพันทางจิตวิญญาณ (spiritual binding) 2) มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และ 3) มีการจัดการ ซึ่งอาจเรียกว่า ตรีพละ หรือพลัง 3 แห่งการพัฒนา หรือกระบวนการ AIC คือ การสร้างพลัง 3 แห่งการพัฒนานั่นเอง”

3) กระแสสังคมและวัฒนธรรมความเป็นเมือง

ชุมชนล้าสมัยมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทสู่ความเป็นสังคมเมืองอย่างรวดเร็ว ดังที่ รังสรรค์ ธรณะพรพันธุ์ (2546) กล่าวว่า แม้ว่าพื้นฐานทางวัฒนธรรมในสังคมหนึ่งสังคมใดจะมีรากฐานทางประวัติศาสตร์ในสังคมนั้น แต่วัฒนธรรมก็ต้องปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เมื่อประชาชนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น แบบแผนการดำรงชีวิต การบริโภค การพักผ่อนหย่อนใจ รวมตลอดจนแบบแผนการแต่งกาย ย่อมแปรเปลี่ยนไปด้วย ความต้องการสินค้าวัฒนธรรมประเภทใหม่เกิดขึ้นมาทดแทนสินค้าวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม การแข่งขันชิงดีชิงเด่นมีมากขึ้น ลัทธิบริโภคนิยมขยายตัว ผู้คนนับถือเงินตราเป็นพระเจ้า ส่งผลให้จริยธรรมถดถอยลงไป ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ เป็นอุปสรรคต่อกระบวนการเรียนรู้ กล่าวคือ ชุมชนล้าสมัยมีระบบสังคมที่มีความเป็นกึ่งกลางระหว่างวัฒนธรรมเก่าและใหม่ หรือการละทิ้งวัฒนธรรมเดิมแล้วมีการพัฒนาตนเองเพื่อเข้าสู่รูปแบบ

ของวัฒนธรรมใหม่ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่างๆ อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิต ระบบวิถีคิด และการบริโภคอุปโภค ดังที่ อุทัย ดุลยเกษม (2545) กล่าวว่า การที่กลไกการเรียนรู้ภายในชุมชนที่เคยมีอย่างเหลือเฟือในอดีต ถูกทำให้อ่อนกำลังหรือหมดหน้าที่ลงไป ก็ย่อมทำให้ผู้คนในชุมชนขาดโอกาสที่จะเรียนรู้จากกันและกัน และโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนบนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนก็ลดน้อยลงไปเป็นอันมาก ทั้งนี้ งานวิจัยของ ไหมสุหรือ อิศภาค (2548) พบว่า ข้อจำกัดของความเป็นเมืองเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านของการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย เนื่องจากสภาพของสังคมที่มีความรวดเร็วและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมขาดความตระหนักและไม่เห็นคุณค่าของกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้น

ผู้วิจัยหวังว่าในอนาคตจะมีงานวิจัยเชิงคุณภาพและมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชนในด้านทักษะชีวิตและสังคม เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป ทั้งนี้ การเริ่มต้นจากเด็กและเยาวชน เป็นการพัฒนาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิผลมากที่สุด อีกทั้งยังเกิดความต่อเนื่อง และส่งผลให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ดังแนวคิดของ ท่านพุทธทาส (2538) ได้กล่าวไว้

เอกสารอ้างอิง

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2543). ทรรศนะ แนวคิด แนวทาง ใน การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้. วารสารราชบัณฑิตยสถาน. 1 (ตุลาคม-มกราคม 2543): 184-189.
- ชมชู สาอุ. (2546). การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับ มูลฝอยแก่เด็กเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนรสาสิกขาลัย จังหวัดนราธิวาส, วิทยานิพนธ์วิทยา

- ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ประเวศ วะสี. (2538). **บนเส้นทางชีวิต เล่ม 6**. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ประเสริฐ อยู่สุขสำราญ และคณะ. (2549). วัฒนธรรมการบริโภคนิยมในสังคมไทย. **มติชนรายวัน**. 2 กรกฎาคม 34.
- ปาริฉัตร วงศ์พานิช. (2546). การจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอดงพิกุล จังหวัดพัทลุง, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ทิพย์พาพร ดันดีสุนทร. (2548). สถาบันนโยบายกับการศึกษา. (ออนไลน์) มีที่: <http://www.fpps.or.th/news.php?detail=1127792498.news>. สืบค้นเมื่อ [27 ธันวาคม 2548]
- ทีปกร เกิดกล้า. (2549). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้กระบวนการ AIC ตำบลคลองท่อมเหนือ จังหวัดกระบี่, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธฤชวรรณ นนทพุท. (2545). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอดงพิกุล จังหวัดพัทลุง, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พงศ์ภพ ขนบแก้ว. (2548). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการมูลฝอยในโรงเรียนระดับประถมศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดโคกสมานคุณ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- มนัส สุวรรณ. (2537). การสร้างความตระหนักเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่เยาวชน. **วารสารโลกสีเขียว**. 6 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2537), 82-88
- เยาวลักษณ์ จิตตะโคตร. (2544). ทักษะชีวิต: ทักษะเพื่อพัฒนาศักยภาพนักศึกษา. **วารสารวิชาการ Apehit Journal**. 1 (พฤศจิกายน 2544), 1-9.
- รังสรรค์ ธนะพันธุ์. (2546). **ทุนวัฒนธรรม วัฒนธรรมในระบบทุนนิยมโลก เล่ม 1**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- รัตนดา โตสกุล และคณะ. (2548). **เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ: ภูมิปัญญาในการจัดการความรู้ของชุมชนกรณีเครือข่ายอินแปง (เด็กอี๊กถิ่น) อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร**. ขอนแก่น: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ขอนแก่นการพิมพ์.
- เรื่องศักดิ์ ปิ่นประทีป. (2547). **กระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเด็กปฐมวัย**. (ออนไลน์) มีที่: http://www.onec.go.th/publication/47047/kumk_47047.htm. สืบค้นเมื่อ: [30 กันยายน 2549]
- เรณู จอมภาศ. (2544). **การเสริมศักยภาพเครือข่ายเยาวชนปกากะกอยเพื่องานพัฒนาชุมชน จังหวัดเชียงใหม่**. (ออนไลน์) มีที่: http://www.library.cmu.ac.th/home_old/northnew.html. สืบค้นเมื่อ [30 กันยายน 2549]
- วิทยาลัยการจัดการทางสังคมภาคใต้. (2549). **เครือข่ายสินธุ์แพรทอง**. (ออนไลน์). มีที่: <http://www.thaiknowledge.org/board/board.php>. สืบค้นเมื่อ: [30 กันยายน 2549].
- วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี. (2546). **หลักการสอนการพัฒนาทักษะชีวิต**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภัตราชาติบัญญัติชัย. (2549). **กระบวนการเรียนรู้แนวความคิดหมายและบทเรียนในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ไทยออฟเซต.

- เสวก สันประเสริฐ. (2545). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เรื่องระบบนิเวศ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดดอนมะโนรา อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม. (ออนไลน์). มีที่: <http://www.gotoknow.org/file/prapai/LESSON2.doc>. สืบค้นเมื่อ: [30 กันยายน 2549].
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2547). รายงานประจำปี 2547 ผสานพลังแห่งสุขภาพเพื่อลดการบริโภคสุราและยาสูบ. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2547). รายงานเชิงวิเคราะห์: เด็กและเยาวชนกับโอกาสทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- โสภณ โสมดี และคณะ. (2549). กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน. (ออนไลน์). มีที่: <http://www.members.thai.net/rattima/news.doc> สืบค้นเมื่อ: [30 กันยายน 2549].
- ไหมสุหรี อีสภาค. (2548). การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครูเรือนในการจัดการมูลฝอยโดยเริ่มต้นจากโรงเรียน: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดโคกสมานคุณ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- องค์การอนามัยโลก. (1994). ทักษะชีวิต. (ออนไลน์). มีที่: <http://www.thaihed.com/demo/show.php?SID=114>. สืบค้นเมื่อ: (27 ธันวาคม 2548).
- อุทัย ดุษยเกษม. (2545). ศึกษาเรียนรู้ ภาค 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสตรี-สตรีวงศ์.
- อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์. (2548). อนาคตทางการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสทางสังคม. วารสารสาธิตปฏิรูป. 91 (ธันวาคม), 106-107.

